Paragi Beáta
Rakétát vagy demokráciát?
Az USA és az EU segélyezési gyakorlatáról

Az Európai Unió és az Egyesült Államok is tétován reagált az arab világon három évvel ezelőtt végigsöprő forradalmi hullámra. Bár nyilvánvaló volt, hogy a tüntetők valódi szabadságot követelnek, az addigi tapasztalatok alapján valószínűtlennek látszott, hogy a tekintélyuralmi rendszerek vezetői könnyen átadják a hatalmat. Így a nyugati államoknak egyetlen eszköz állt rendelkezésükre a demokratikus reformok ösztönzésére: az addig lényegében ellenszolgáltatás nélkül adott segélyek feltételhez kötése.

A "valamit valamiért" ("more for more") elv persze nem volt előzmények nélküli, hiszen része volt a 2004-es bővítési hullám után megfogalmazott új szomszédsági politikának is. Tény ugyanakkor, hogy a "déli szomszédságban" az EU korábban nem szabott politikai feltételeket, kivéve talán a 90-es évek Líbia elleni szankcióit. Az EU-bővítés elérte az ésszerűség határait, a Közel-Kelet államainak csatlakozása épp annyira valószínűtlen, mint a feltételekhez kötött segélyekkel kieszközölt demokráciaépítés - márpedig az EU pont ezt próbálja megvalósítani.

Az "arab tavaszt" követően, 2011-ben legmagasabb szinten elfogadott uniós dokumentumok *(Partnerség a demokráciáért és közös jólétért a Dél-Mediterrán térséggel; Új válasza változó szomszédságra)* nagyobb támogatást ígértek azon szomszédos államoknak, amelyek elkötelezettek a valódi demokrácia építése - mélyítése - iránt. Minél több és látványosabb eredményt tud egy kormány a belső reformok terén felmutatni, annál több támogatásban részesülhet az uniótól. Bár az EU-n belül is megoszlanak a vélemények, hogy ésszerű-e feltételeket szabni a demokratikus reformokért cserébe, miközben a térség államaiban tüntetők nagy része külső befolyástól mentes, valódi demokráciát szeretett volna, az EU-nak tekintettel kell lennie saját adófizetői bázisára is. Márpedig az uniós polgárok - az Eurobarometer felmérései szerint a magyar lakosság is - egyre növekvő arányban ragaszkodtak ahhoz, hogy a partner államok a segélyekért cserébe teljesítsenek bizonyos feltételeket.

2011-ben már a válaszadók 84 százaléka értett egyet azzal, hogy a fejlődő államoknak "be kell tartaniuk bizonyos szabályokat a demokrácia, emberi jogok, illetve kormányzás terén", amennyiben EU-segélyeket szeretnének kapni. Az EU vezetése az "arab tavasz" után egyszerűen nem hagyhatta figyelmen kívül a saját közvéleményét. A forradalmi hangulatot idéző tüntetéseket látva az európai politikusok zöme arra a következtetésre jutott, hogy a múltban elkövetett egyik legnagyobb hiba az volt, hogy figyelmen kívül hagyták az arab világban élő tömegek véleményét, illetve demokratikus képviseletre vonatkozó igényét, miközben autoriter vezetőiket évtizedeken keresztül feltétel nélkül támogatták.

A helyzet az utóbbi három évben sokat nem változott, és az "arab tavaszt" követő lelkesedésből sem sok maradt. Egyiptom jó úton halad egy újabb katonai diktatúra, Irak az ismételt szétesés felé, Szíriában embertelen állapotok uralkodnak, Jordániában és Libanonban a szíriai menekültekre hivatkozván akadoznak a reformok.

Palesztinában a látszatra sem ügyelnek, 2006 óta nemhogy demokratikus, de a társadalom által legitimnek tekintett politikai vezetés sincs. Hiába szeretne az EU közvéleménye, a tanács, a bizottság és a parlament valódi demokráciát Keleten, a segélyek feltételhez (indikátorokhoz, benchmarkokhoz) kötése éppúgy nincs köszönő viszonyban a valósággal, ahogy a támogatások sem feltétlenül a demokráciaépítést segítik.

A külső támogatások feltételhez kötéséről folyó vita nem csak Brüsszelben zajlik. Az Egyesült Államok törvényhozása és az Obama-adminisztráció között is komoly érdekellentétek húzódnak, különösen Egyiptom segélyezése kapcsán. Noha a katonai hatalomátvételt követően az USA is felfüggesztette az egyiptomi kormánynak járó katonai és fejlesztési segélyeit, az adminisztráció igyekezne kibújni a kongresszus, illetve a szenátus szorításából. Meglátásuk szerint ugyanis a nyugati érdekeket - vagyis a régió stabilitását - hatékonyabban szolgálják az egyiptomi hadseregnek adott Apache helikopterek, mint a távlati demokratikus reformok.

A demokrácia ösztönzésének kívánatos módjairól Nyugaton folyó vita persze versenyfutás az idővel. A kérdés sem az Öböl menti monarchiákban, sem Oroszországban nem releváns, ha arról van szó, hogy befolyásukat a Nyugat rovására növelhetik bármely térségbeli országban. És nem csak a Közel-Keleten.

A cikk hátterét jelentő kutatás EU Marie Curie IEF támogatás keretei között valósul meg (AIDINMENA, 2013-2015).

Első közlés: *Magyar Narancs,* 2014/29. In: http://magyarnarancs.hu/publicisztika/az-usa-es-az-eu-segelyezesigyakorlatarol-90945